

Ponedjeljak, 15. novembar 2004. godine

Pretpretresna konferencija

Otvorena sednica

Optuženi su pristupili Sudu

Početak u 10.30 h.

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju zaseda. Izvolite sedite.

SUDIJA PARKER: Dobar dan. Molim da sekretar najavi Predmet.

sekretar: Dobar dan, časni Sude. Ovo je *Predmet IT-03-66-PT, Tužilac protiv Fatmira Limaja, Haradina Balae i Isaka Musliua.*

SUDIJA PARKER: Hvala. Gospodine Cayley?

TUŽILAC CAYLEY: Časni Sude, ja sam Andrew Cayley. Ja zastupam Tužilaštvo sa mojim kolegama gospodinom Alexom Whitingom sa moje desne strane, a sa njegove desne strane je gospodin Colin Black, dok je sa moje leve strane naš referent za predmet gospodin Hasan Younis. Hvala vam časni Sude.

SUDIJA PARKER: Hvala vam puno gospodine Cayley. Gospodine Mansfield?

ADVOKAT MANSFIELD: Časni Sude, dobar dan. Ja zastupam Fatmira Limaja zajedno sa ko-savetnikom Karim Khanom.

SUDIJA PARKER: Hvala vam puno. Gospodine Guy-Smith?

ADVOKAT GUY - SMITH: Dobro jutro, časni Sude. Ja zastupam Haradina Balau. Moj ko-zastupnik gospodin Harvey je trenutno zauzet poslovima u Velikoj Britaniji. Meni pomažu dva pravna asistenta gospođa Nicol Walsh i gospođa Caroline Buisman, a gospodin koji sedi sa moje leve strane je Gentian Zyberi koji je ovde kako bi pomogao po pitanju prevoda za sva tri tima Odbrane.

ADVOKAT HARVEY: Dobar dan, časni Sude.

SUDIJA PARKER: Hvala vam puno na tome gospodine Guy-Smith. Gospodine Topolski?

ADVOKAT TOPOLSKI: Časni Sude, dobro jutro. Ja zastupam gospodina Isaka Musliua zajedno sa ko-zastupnikom Stevenom Powlesom i našim pravnom asistentkinjom Michelle Butler.

SUDIJA PARKER: Hvala vam puno. Žao mi je što su stvari ovog jutra malo pretrpane. Pretpostavljam da je bilo problema da svi uđu unutra i žao mi je što smo jutros nešto kasnije počeli. Ovo je završna pretpretresna konferencija na kojoj smo se okupili. Predviđam jednu stvar. Tek sada sam shvatio da će zastupnici Odbrane ponovo da zatraže od Pretresnog veća da se razmotri pitanje okolnosti pod kojima se optuženi dovode pred ovaj Sud. Ja sam jutros dobio garancije da je holandsko Ministarstvo pravde dalo naloge da više neće biti ponavljanja takvih stvari, zbog čega nema potrebe za novo iznošenje stavova po ovom pitanju. Pretresno

veće će se i samo pobrinuti o tom pitanju tokom dana kako bi videlo da li je rezultat u skladu sa onom porukom koju je ministarstvo poslalo našem Sekretarijatu. Sve sam vam ovo izneo kako bih omogućio da se nastavi sa prevodom. A sada ću da pitam svakog od trojice optuženih da li mogu da prate postupak na osnovu prevoda koji dobijaju? Mogu li prvo gospodinu Limaju da postavim pitanje - da li je to slučaj?

OPTUŽENI LIMAJ: Da, časni Sude.

SUDIJA PARKER: Hvala vam puno. Gospodine Bala?

OPTUŽENI BALA: Da, razumem.

SUDIJA PARKER: Hvala vam puno. Gospodine Musliu?

OPTUŽENI MUSLIU: Da, časni Sude. Razumem.

SUDIJA PARKER: Hvala vam. Gospodine Cayley, da li postoji neko pitanje koje Tužilaštvo želi da pokrene u ovom trenutku?

TUŽILAC CAYLEY: Ne časni Sude. Ja očekujem da se vi meni obratite u određenom trenutku o pitanjima u vezi sa Pravilom o pretpretresnoj konferenciji, ali to za sada prepuštam vama.

SUDIJA PARKER: Ja sam vas i pozvao da govorite o pitanjima koja se vas tiču gospodine Cayley?

TUŽILAC CAYLEY: Ništa u ovom trenutku. Hvala vam, časni Sude.

SUDIJA PARKER: Onda ne očekujete od mene da vas posebno prozovem?

TUŽILAC CAYLEY: Ne časni Sude, osim ukoliko ne bude nešto konkretno.

SUDIJA PARKER: Onda se dobro razumemo gospodine Cayley.

TUŽILAC CAYLEY: Da, hvala vam.

SUDIJA PARKER: Gospodine Mansfield?

ADVOKAT MANSFIELD: Časni Sude, mogu li u ovom trenutku samo da navedem teme. Prva je mogućnost da se još jednom obratim Pretpretresnom veću u vezi sa pitanjem odlaganja, a to je pokrenuto na konferenciji prošle nedelje, jer nam je dokumentacija stigla kasno u četvrtak, a u petak je kao što znate bio praznik, tako da nije bilo moguće da se odgovori na to. Mi jesmo dali svoj odgovor, ali su se oni izgleda mimoišli. A bio bih vam veoma zahvalan kada bi mi dali još jednu mogućnost da vam se obratim po tom pitanju. Kako je pitanje poveza preko očiju izgleda rešeno, o tome onda nemam šta da kažem.

SUDIJA PARKER: Nemojte da izazivate sudbinu gospodine Mansfield, to se pitanje tek razmatra.

ADVOKAT MANSFIELD: Da, shvatam.

SUDIJA PARKER: Da.

ADVOKAT MANSFIELD: Sledećim pitanjem možda mogu da se pozabavim sada, kako se ne bi ponavljalo. U četvrtak smo istakli, ili sam ja rekao... izvinjavam se, u sredu sam rekao da su mnoge stvari rešene, a kada je reč o otvaranju Predmeta gospodina Limaja ja nisam bio u poziciji da dam konačni odgovor i rekao sam da će možda biti Uvodna reč, ali neće trajati previše dugo. Mogu samo sada da kažem kako bih vam pomogao, da ću održati Uvodnu reč ali ne duže od jednog časa. Imam i dokumente koje ću vam staviti na raspolaganje, a koje vi već imate ili bi trebalo da imate, ali u to nisam siguran. Druga stvar, gospodin Limaj bi želeo da se obrati Pretresnom veću, verovatno najviše 20 – 30 minuta. Nadam se da je ovo bilo od neke pomoći. Osim toga, nemam druga pitanja koja bih sada pokrenuo.

SUDIJA PARKER: Hvala vam. Gospodine Guy–Smith?

ADVOKAT GUY - SMITH: Mi u ovom trenutku nemamo pitanja, časni Sude.

SUDIJA PARKER: (mikrofon nije uključen)

ADVOKAT GUY - SMITH: Iz mene govori Amerikanac.

ADVOKAT TOPOLSKI: U meni ne leži Amerikanac. Ako bi mogli posle gospodina Mansfielda - po redosledu Optužnice, da pokrenemo dva ili tri pitanja vezano za gospodina Musliua. Njemu je veoma stalo i dao nam je konkretne instrukcije da se ukratko pozabavimo nekim pitanjima o kojima se govorilo i ranije, a to su okolnosti njegovog hapšenja i prvobitnog pritvora, situacije u vezi privremenog puštanja na slobodu, prekida svih komunikacija sa spoljnim svetom i stavljanja poveza na oči. Ako mogu da kažem i to, ukoliko je od pomoći, da mi predložimo da naša Uvodna reč traje otprilike 17 minuta.

SUDIJA PARKER: Mnogo vam hvala. Pretpostavljam da je gospodin Mansfield jedini koji bi želeo odlaganje. Da li je to tačno?

ADVOKAT TOPOLSKI: Izvinjavam se časni Sude, ali da li ste se meni obratili?

SUDIJA PARKER: Obratio sam se svim zastupnicima Odbrane.

ADVOKAT TOPOLSKI: Da.

SUDIJA PARKER: Žao mi je ako nisam bio dovoljno jasan.

ADVOKAT TOPOLSKI: Ne, ne. Ja...

SUDIJA PARKER: Pitanje je bilo da li je samo gospodin Mansfield pokrenuo pitanje odlaganja početka suđenja.

ADVOKAT TOPOLSKI: Pred Pretresnim većem je zajednički zahtev o odlaganju početka suđenja koji smo mi podneli prošle nedelje na konferenciji, i o tom zahtevu Pretresno veće tek treba da donese odluku. Možda je ona i doneta, ali ta odluka nama nije dostavljena. I usled toga, koliko sam shvatio, gospodin Mansfield predlaže da priloži i svoj usmeni podnesak

ovoga jutra kao dodatak, a mi bi želeli da čujemo prvo šta on ima da kaže, a zatim da i mi nešto dodamo, ukoliko bude bilo potrebno.

SUDIJA PARKER: Da. Do sada nije doneta nijedna odluka. Nama je poznato to pitanje i ono što smo videli u pismenom podnesku, pa sada dajem reč gospodinu Mansfieldu.

ADVOKAT MANSFIELD: Zahvalan sam vam. Ja ću nastojati da ne ponavljam stavove i argumente koji su već se čuli prošle nedelje od strane gospodina Limaja. Ali neizbežno će se čuti odjek onoga što je tada izrečeno. Mi smo svi zabrinuti što je Tužilaštvo u svom odgovoru pokušalo da umanj i marginalizuje optužbe koje su iznete i koje postoje već duže vreme. A to je veoma važno pitanje. Optužbe da je došlo do zastrašivanja svedoka stavljene su direktno pred optužene, a konkretno za gospodina Limaja je to izneto još 2003. godine, i mi kažemo da je na osnovu toga Tužilaštvo još tada imalo obavezu da sprovede istragu, i da ukoliko postoje dokazi koji bi konkretno povezali bilo koga od ovih optuženih sa mogućim zastrašivanjem svedoka, onda je trebalo da se ti dokazi i obelodane. Razlog zašto je to sada od centralne važnosti je taj što je Tužilaštvo ukazalo na mogućnost Pretresnom veću tokom prošle statusne konferencije, u stvari je to izrečeno na drugi način, jer je Tužilaštvo upotrebilo izraz da će da "uvede" to pitanje sa dokazima pred vas u ovom suđenju, kako bi Sud doneo odluku. Ali jasno je da nije bilo nikakvog pokušaja da se to uradi ili da nije bilo nikakvih optužbi, jer da ih je bilo, niko od nas u vezi tog pitanja ne bi bio zabrinut. Brinuo bi se, ali ne sa stanovišta pripreme. A mi kažemo da su pripreme od centralnog značaja za predmet ovog optuženog i svih optuženih. Jer kao što vam je poznato, svako treba da ima po članu 6(3) dovoljno vremena za adekvatnu pripremu svoje odbrane u odnosu na sva pitanja u predmetu. A ono što je Tužilaštvo uradilo jeste da je pokrenulo to pitanje pa se onda zaustavilo i reklo da nije sigurno da li će to pitanje pokrenuti tokom glavnog suđenja i da će sa tim da se pozabave kada za to dođe vreme. Mi kažemo da je potpuno neprihvatljivo da se radi na takav način jer je to stvar od velike važnosti. Prošle srede smo ukazali da su optužbe, posebno u odnosu na gospodina Limaja odraz ključnih optužbi u glavnom predmetu – da je on odgovoran za organizovanje pretnji i zastrašivanja i to na isti način, nema sumnje, na koji će to Tužilaštvo da iznese i u svojoj Uvodnoj reči - da je organizovao i nadgledao ono što se dogodilo u Lapušniku/Llapushnik. Prema tome, to su dve paralelne optužbe. Ne samo da su one odraz jedna u drugoj, nego je jasno da kada je to pokrenuto pred časnim Sudom, da je imalo i svoju svrhu, a ona se već mogla predvideti u odgovoru, poslednjem odgovoru Tužilaštva u vezi sa ovim pitanjima. Jer, na stranici broj 6 tog odgovora, Tužilaštvo je već predvidelo i priznalo da ako na svetlo dana izađe bilo kakav dokaz, da će to pomoći da se objasne nedostaci u izvođenju dokaza Tužilaštvo. Dakle, to nije samo pitanje koje se tiče kredibiliteta gospodina Limaja u ovom predmetu ili čak njegove odgovornosti, što oni mogu da priznaju kao relevantno u ovom slučaju, i to će reći Tužilaštvo, već oni pored toga žele da kažu, iako to nigde nisu otvoreno rekli, ali posredno jesu – da će svaki nedostatak u dokazima biti moguće da se objasni neizrečenom, a ponekad i izrečenom, ponekad nepripisanom a ponekad pripisanom optužbom o zastrašivanju svedoka. Ili da budem konkretan: ako se svedok ne pojavi – to je zbog zastrašivanja, ako svedok ne iznese dokaze - to je zbog zastrašivanja, ako je svedok nekonzistentan - to je zbog zastrašivanja, ako je "težak" svedok - opet je to zbog zastrašivanja. Dakle, ovde se odmah može videti uloga ovih optužbi u ovom predmetu, ukoliko se to ne bude ispitalo na zadovoljavajući način, a pod tim mi mislimo da se Odbrani pruži mogućnost da se tim pitanjem pozabavi. Tužilaštvo kaže: "Vi ne možete da dokažete suprotno." – čime su potpuno promašili suštinu. Jer ako je optužba takva kao što je bila u početku, da je od strane Limaja došlo do direktnog ili indirektnog zastrašivanja svedoka, mogu li da citiram prvobitni podnesak Tužilaštva, to je veoma važna optužba koja je konkretno izneta. Mogu li samo da pročitam...

TUŽILAC CAYLEY: Izvinjavam se, časni Sude. Žao mi je što prekidam gospodina Mansfielda, ali želim samo da kažem da je ovde u pitanju poverljivi dokument. Možda je to već sada izneto u javnost, ali ja mislim da o poverljivom dokumentu časni Sude treba da se govori na privatnoj sednici – ovo nije javni dokument.

SUDIJA PARKER: Mislim da možete da se opustite, jer nije reč o iznošenju bilo čega u javnost u ovom trenutku gospodine Cayley. Hvala vam na brizi. Gospodine Mansfield, da li ćete se vi baviti sadržajem dokumenta?

ADVOKAT MANSFIELD: Ja neću da navodim nijedno ime, već samo ono što je navedeno protiv gospodina Limaja. Drugim rečima, deo koji se njega tiče direktno i preko drugih, i ovo svedočenje o tome i govori. Ništa drugo.

SUDIJA PARKER: Mislim gospodine Cayley da to možemo bez teškoća da uradimo. Hvala vam na tome, gospodine Mansfield.

ADVOKAT MANSFIELD: Ovde se drugim rečima na veoma jasan način sugerise da postoje dokazi koji su na raspolaganju Tužilaštvu - da je Limaj ili lično ili preko drugih koristio mogućnost komunikacije u Pritvorskoj jedinici - u podnesku za današnje zasedanje i u dokumentu koji smo dobili prošle nedelje. Ako mogu samo da kažem da Tužilaštvo to nije iznelo samo ovde u sudnici. Kao što ste verovatno primetili, Glavna tužiteljka je to javno rekla u novembru mesecu. Dakle ovo pitanje je pokrenuto i javno izvan sudnice kao i unutar sudnice. Dakle, Odbrana je počela... ili je blizu početka suđenja nad kojim stoji ne samo jedno sporedno pitanje, jer tako to Tužilaštvo voli da kaže, a mi kažemo da je to važno pitanje, a ne periferno pitanje. A Tužilaštvo je u više navrata istaklo kako ovo pitanje neće imati nikakav uticaj na Odbranu, da je bez značaja i da su to sve spekulacije. Imajući u vidu termine za koje je Tužilaštvo tražilo obelodanjivanje, mi kažemo da se tu ne radi o spekulacijama, već da to ima uticaj na Odbranu. Dakle, sasvim suprotno. Interesantan je naravno način na koji to sada Tužilaštvo iznosi u ublaženom vidu. Ono što sada kažu je da "misle" da je Limaj možda koristio komunikacije [zbog zastrašivanja svedoka], a to nije isto kako su bili rekli u početku. U svakom slučaju, nama nije važno na koji način su oni to predstavili - da li kažu "korišćeno je" ili "možda je korišćeno". Veoma je teško da se tvrdi da je Limaj to organizovao direktno ili indirektno bez upotrebe sredstava komunikacija: pisama, telefona ili putem direktnih kontakata sa ljudima u Pritvorskoj jedinici. Razlog zbog koga pokrećem ovo pitanje u ovoj fazi je taj što je Tužilaštvo bilo u situaciji da se bavi tim pitanjem dve godine. A pre nego što počnemo sa suđenjem, mi bi trebali da budemo u situaciji da znamo dokaze, posebno kada je reč o Limaju, jer materijal koji je do sada objavljen ne daje nikakav osnov da se veruje da je Limaj bilo šta organizovao. Ništa od tog materijala, osim ako ne postoji materijal koji mi nismo videli. A materijal koji smo mi videli ne govori ništa o tome da je on to učinio, i zbog toga nam je važno da ovo iznesemo kako bismo znali vaš stav. Mi smatramo da je u interesu pravde da taj nadvijeni oblak razvedrimo kako bi imali mogućnost da pogledamo u konkretan vremenski period. Jer na primer, ako se u 2003. godini sugerisalo da je Limaj na bilo koji način bio umešan u događaje koji se iznose za taj period i da je to on organizovao iz pritvora, onda ne bi trebalo mnogo vremena da se otkrije – do sada je moralo da se otkrije da li je on zaista u tome učestvovao ili nije, jer to onda u suprotnom ne može da bude deo optužbi i deo ovog predmeta. Zbog toga... očigledno je da nismo mi ti koji to mogu da urade, već je to Tužilaštvo, a mi kažemo da su oni to već trebali da urade do sada, ukoliko i dalje isto tvrde. Ili imaju dokaze ili samo nagađaju. Ista stvar je i nedavno ponovljena kada je reč o ovim navodima. Mi tvrdimo da je razlog zašto je to značajno ne samo taj kako bi razuverili javnost

i Sud o tome, jer se radi o zaista ozbiljnoj optužbi, već bi nam to bilo i od velike pomoći u našem pristupu svedocima, jer do sada nije jasno o kojim je svedocima reč. Nama su navedeni samo neki primeri uplitanja u rad sa svedocima, a za ostale koji nisu spomenuti još uvek ne znamo, a oni su planirani da svedoče pred Sudom. Važno je da to saznamo pre samog početka suđenja, kako bi sproveli preciznu istragu - i zbog unakrsnog ispitivanja i zbog podnesaka. Ako je ovo marginalno pitanje u ovom predmetu, onda bi svako od nas trebao da se bavi drugim, bitnim stvarima. Ali ovo jeste važno u ovom predmetu, jer je Tužilaštvo sugerisalo da je ovo pitanje "zarazilo" ovaj predmet. Iako nisu koristili taj izraz, to je ono što su želeli da kažu. Oni kažu da ovim pitanjem možemo da se bavimo u hodu, a mi još jednom ponavljamo da ovo nije put ka odgovornom Tužilaštvu – da se sa tim pozabavimo kada problem iskrasne. A onda ćemo da odložimo tok samog suđenja, kako bi se pozabavili tim ozbiljnim navodima? Ako postoje optužbe protiv Limaja, mi predlažemo onda da ga konačno optužite, da se sa tim suočimo i da to rešimo. Mi ne možemo da ostavimo u ovom predmetu nerazjašnjeno ovakvo pitanje. Bolje je da ga priključimo predmetu, jer ako ne, onda Tužilaštvo može da kaže: Pa, možda ćemo to da uradimo kasnije ili možda ćemo to da uradimo kao novu optužbu kada se završi ovo suđenje, i tako dalje.

Ponavljam, to nije samo jedno marginalno pitanje. Da se radi samo o jednoj minornoj tvrdnji, onda bi to bilo razumljivo. Ali ovde nije tako. Reč je o nečem ozbiljnijem, a nema sumnje da će i javnost to videti kao ozbiljne optužbe. Ovo je pitanje koje ne može da se rešava u hodu, isto kao što ne može da se razgovara o tome da li će se ponovo pozivati neki svedoci koji su već unakrsno ispitani. Obe ove stvari su potpuno neodgovarajuće, uznemirujuće i teške za svedoka, jer to znači da će pitanja biti izmenjena. Sve su to pretpostavke, kaže Tužilaštvo - i naravno da oni imaju dokaze, ili će ih imati protiv Limaja - ali to nije obelodanjeno. Predlog kako sa ovim pitanjem dalje zavisi od ozbiljnosti kojom ćemo mu se posvetiti. Mi kažemo da je odgovor Tužilaštva na ovo pitanje potpuno neodgovarajući i da zbunjuje, jer nije priznalo značaj onoga što je sugerisalo u ponavljajućem obliku od 2003. godine pa sve do sada. Zato tražimo, a radi se o osnovnom pravu na vreme za pripremu, da se Tužilaštvo pozabavi sada sa ovim optužbama kako ne bi to morali da radimo u toku suđenja. Kao što znate, u predmetu ovakve veličine i sa toliko materijala i problemima sa prevodom, predstavlja problem da se stvari rešavaju onda kada se pojave, jer mi ne znamo gde će se ove tvrdnje završiti. A nama je potrebno da to sada znamo. U kom pravcu ćemo se kretati po pitanju ovih tvrdnji, da li će sve to biti ostavljeno sa strane, ili će tim pitanjem da se bavi novo suđenje je nešto što ostavlja utisak, posebno u očima javnosti, pa se čini da je to bilo učinjeno samo iz jednog razloga - kako bi se *zamutila voda*. Dakle, mi tražimo bar mogućnost po tom pitanju. I na kraju još ovo: Tužilaštvo je reklo da nema vremenskog okvira za to, što nama predstavlja problem, jer mi ne znamo koliko materijala postoji u vezi toga. I zato tražimo da se razmotri određeni vremenski rok i da to bude bar 21 dan, kako bi mogli da vidimo koji će materijal da bude obelodanjen i da li među tim materijalom postoji bilo kakva indicija, jer ako ne postoji, onda bih želeo da to uključim u moju Uvodnu reč u vezi sa tim. Jer tu se radi o jednoj od najvažnijih stvari pre početka suđenja, koja ide na štetu optuženog, i zbog toga tražimo da se ta stvar razreši budući da je spomenuta u navodima. Svakako da će vreme koje će nam se omogućiti takođe dati i priliku Tužilaštvu da to takođe obelodani. Tako ja vidim stvari.

SUDIJA PARKER: Hvala vam puno gospodine Mansfield. Gospodine Guy–Smith, da li želite nešto da dodate?

ADVOKAT GUY - SMITH: Mi smo na određen način u drugačijoj situaciji u odnosu na gospodina Limaja, jer nije bilo nikakvih navoda u vezi sa gospodinom Balaom po tom pitanju. Međutim, on je posredno pomenut za iste stvari, i ja se plašim da bi i on mogao da se

suoči sa istim problemima koji brinu i gospodina Mansfielda. Zbog toga se i ja pridružujem njegovim primedbama i zahtevima.

SUDIJA PARKER: Hvala vam. Gospodine Topolski?

ADVOKAT TOPOLSKI: Nemam ništa da dodam već rečenom.

SUDIJA PARKER: Hvala vam. Gospodine Cayley?

TUŽILAC CAYLEY: Hvala časni Sude. Kao prvo, ponoviću ono što smo već rekli u našem zadnjem podnesku o tome, i imaću još nekoliko komentara na ono što je gospodin Mansfield rekao. Trojica optuženih u ovom predmetu bili su pritvorenici skoro dve godine. U februaru 2004. godine tužiteljka je rekla da želi da ovo suđenje što je ranije moguće počne. Ovaj stav i dalje važi. Mi želimo da ovaj postupak počne još danas, ali zastrašivanje svedoka u ovom predmetu nažalost jeste činjenica. Zahtevi od 4 novembra 2004. godine navode neke od činjenica koje se tiču zastrašivanja u ovom predmetu. Pre tog vremena, i gospodin Mansfield je upotrebio istu reč danas, gospodin Mansfield je opisao navode o zastrašivanju svedoka kao "insinacije i zlonamerne glasine Tužilaštva". Gospodin Topolski je opisao navode o zastrašivanju svedoka kao nešto što je "u potpunosti bez osnove" - i to tako stoji i u žalbi koju je uputio Predsedniku suda u vezi uskraćene komunikacije trojice optuženih. Dakle...

SUDIJA PARKER: Mogu li da primetim na osnovu materijala koji imamo pred sobom i koji smo samo ukratko nedavno pregledali, da bi takvi navodi mogli da budu adekvatni i činjenično zasnovani?

TUŽILAC CAYLEY: U materijalu koji vi vidite časni Sude.

SUDIJA PARKER: Na osnovu materijala koji je poznat Odbrani u tom trenutku.

TUŽILAC CAYLEY: Ali ako bih mogao...

SUDIJA PARKER: Sudeći na osnovu onoga što smo mi mogli da vidimo - a to je malo.

TUŽILAC CAYLEY: Ako bih mogao da nastavim časni Sude?

SUDIJA PARKER: Ja sam vam ovo rekao zbog toga...

TUŽILAC CAYLEY: Shvatio sam.

SUDIJA PARKER: ...što vaša saznanja mogu da budu različita od saznanja zastupnika Odbrane.

TUŽILAC CAYLEY: Shvatio sam poentu. Na osnovu tih konkretnih komentara, bila je potvrđena jedna Optužnica za nepoštovanje Suda protiv jednog od optuženih, a predsednik Suda je podržao odluku zamenika sekretara da ograniči mogućnost komunikacije optuženih. Dakle, na određen način, sprovedena je spoljna revizija dokaza koje je Tužilaštvo prikupilo po tom pitanju od dvojice nezavisnih sudija. Što se tiče zahteva Odbrane za odlaganje suđenja veče uoči njegovog početka, ovaj je problem prisutan u većem delu ove godine, kao što je gospodin Mansfield i priznao. Usmeni podnesci su kao što znate izneti 10. novembra. Glavni argument Odbrane je sada da je pitanje zastrašivanja svedoka ključno za glavni

postupak u predmetu i da će to onda uticati na njegov tok. Neću da govorim sada o tome da li je to ključno ili je to nešto što je eventualno marginalno. Ono što bih želeo da kažem, i to podvlačim, jeste da se glavni deo optužbi odnosi na ratne zločine i zločine protiv čovečnosti. To će biti suština predmeta, a pitanje zastrašivanja svedoka jeste važno, i ja to ne sporim, jer utiče na to kako će se primeniti pravda. Po Statutu je zaštita svedoka i njihova sposobnost da se pojave pred Sudom na dostojanstven način nešto što se nalazi u članu 20 Statuta. Po mom mišljenju časni Sude, vi morate da saznate šta se dogodilo u vezi zastrašivanja svedoka, zato što integritet ovog procesa zavisi od toga. Ali sve to nije dovoljno da bi se odgodio početak suđenja. A sada...

SUDIJA PARKER: Mogu li da dodam da iz moje perspektive i perspektive Pretresnog veća zastrašivanje svedoka nije ni na koji način bitno za dalji tok postupka. Ako vi o tome razmišljate, onda je to možda nešto drugo. Ali u ovom trenutku, bar koliko Pretresno veće zna, mi se ne bavimo dokazima o zastrašivanju svedoka, mi se samo bavimo u ovom predmetu o događajima od pre nekoliko godina.

TUŽILAC CAYLEY: Časni Sude, potpuno se slažem sa vama da ste vi ovde da bi čuli dokaze o ratnom zločinu i zločinu protiv čovečnosti i da ćete na osnovu toga vi doneti odluku u ovom predmetu. Ja se sa tim slažem. Ali ja smatram i tvrdim da ako je bilo zastrašivanja svedoka, i ako je to uticalo na njihovu mogućnost da se pojave dostojanstveno pred ovim Sudom, to je onda nešto o čemu vi trebate da imate saznanja u određenom trenutku.

SUDIJA PARKER: Čini mi se da ste propustili poentu onoga što sam rekao. U ovom trenutku mi o tom pitanju ništa ne znamo - vezano za postupak ove trojice optuženih po ovoj Optužnici.

TUŽILAC CAYLEY: Ja to prihvatam časni Sude.

SUDIJA PARKER: Svakako da ćemo mi saslušati i dodatne podneske vezano za dalji tok postupka, ali to neće uticati na sam postupak. Mi ćemo to uzeti u razmatranje samo ako vi formalno zatražite da se to razmotri ili ne, a mi ćemo odlučiti da li je to u interesu pravde da se prihvati ili ne.

TUŽILAC CAYLEY: Da, časni Sude. I u tom trenutku će Odbrana da tvrdi da takvi dokazi ne bi trebalo da budu uvršteni u spis, ukoliko se Tužilaštvo na to odluči.

SUDIJA PARKER: Ovo što vi sada tvrdite pokazuje da je vama jasno da će to biti jedno od pitanja koje će se pojaviti tokom izvođenja vašeg Predmeta Tužilaštva. Ako je to vaš stav, onda to daje težinu izlaganju gospodina Mansfielda?

TUŽILAC CAYLEY: Časni Sude, to će možda biti tema. Ja ne mogu da kažem da neće. Ne mogu da stavim Tužilaštvo u takvu poziciju sa ovim pitanjem i da kažem da neće. Može da postane deo ovog predmeta. U vezi sa snimcima telefonskih razgovora, mislim da će to pokazati dve stvari: ili će pokazati da postoje dokazi o zastrašivanju svedoka ili da takvi dokazi ne postoje. Ako pokažu da tu nema ničega, to nimalo ne utiče na položaj Odbrane, jer navodi koji su prvobitno izneti o zastrašivanju svedoka nisu izneti kako bi se sakupili dokazi iz telefonskih razgovora. To je urađeno na osnovu već prikupljenih dokaza. Ako snimci razgovora ipak pokažu da je bilo zastrašivanja svedoka, ja se pitam kako to može da pomogne Odbrani? Da li će onda gospodin Mansfield to da postavi pred svedoka koji je možda već dao svoj iskaz i da ga pita na osnovu otkrivenog telefonskog snimka da li je on bio

zastašivan:" Da li je tačno da ste bili plašeni i da je neko pokušao da vas spreči da date vaš iskaz?" Ja mislim da je to pitanje koje Tužilaštvo stavlja nasuprot Odbrani. Što se tiče tvrdnji da je unapred stvorena neprijateljska atmosfera koja ide na štetu trojice optuženih, ja verujem časni Sude da vi možete da razdvojite ono što ste čuli ili pročitali od glavnih pitanja u ovom predmetu, a to su dokazi o ratnom zločinu i zločinu protiv čovečnosti koji se nalaze u drugoj izmenjenoj Optužnici. Odbrana je navela da ako Tužilaštvo zatraži da se povuče zahtev od 4. novembra da se onda povuku i navodi. Želeo bih da budem sasvim jasan da mi nećemo povući taj zahtev – on ostaje. Kao što sam već rekao, prvobitni navodi su izneti ne na osnovu onoga što je očekivano od telefonskih razgovora, već na osnovu informacija koje su već bile u našem posedu o zastašivanju svedoka. Ponašanje Tužilaštva u ovom pitanju je opisano od strane Odbrane u njihovom poslednjem podnesku kao *džentlmsko*. Ja sam oduvek smatrao da ta reč opisuje neku vrstu arogancije ili drskosti. Možda oni nisu mislili na taj način. Možda su hteli da kažu da smo neodgovorni. Šta god da su mislili, ja želim da naglasim ovom Sudu da smo se ponašali odgovorno, pažljivo, a sve u cilju kako bi ovo suđenje počelo što je moguće pre. I na kraju časni Sude, odgađanje ovog suđenja je upravo ono što Tužilaštvo želi da izbegne, jer bi to svedoke stavilo u još veću opasnost i otežalo njihov položaj. Najbolji način da se reši pitanje zastašivanja svedoka jeste da se počne sa suđenjem danas i da Tužilaštvo završi svoje iznošenje dokaza što je pre moguće. Rešavanje pitanja telefonskih razgovora neće trajati jedan dan, nedelju ili čak dve nedelje. Gospodin Mansfield je već spomenuo 21 dan. Ja pretpostavljam da će za to biti potrebni meseci. A ako bi bilo tako, onda bi ovaj predmet bio odložen na dug period, a mi to ne želimo. Tužilaštvo želi da suđenje danas počne, ali mi ne planiramo da povučemo naš podnesak. Hvala.

(Pretrեսno veće se savetuje)

SUDIJA PARKER: Gospodine Mansfield, hteli bi da čujemo vaše mišljenje o drugim pitanjima o kojima želite da govorite. A kada bude pogodan trenutak, razgovaraćemo o pitanju odlaganja početka suđenja koje je sada postavljeno pred nas. Hvala vam.

ADVOKAT MANSFIELD: Da. Hvala vam. Nemam mnogo toga da dodam u vezi drugih pitanja. Mislim da sam već rekao suštinu, da ću imati Uvodnu reč od oko sat vremena i da će vam se i gospodin Limaj obratiti. Ne mogu ništa više da vam kažem o toj stvari, i ja...

SUDIJA PARKER: Ne možete. Ja se onda izvinjavam, jer sam u svoj notes to uneo, možda je moja greška. Uneo sam upis o dokumentaciji?

ADVOKAT MANSFIELD: Da. Izvinjavam se. Ja sam to vama pomenuo i mi ćemo vam dati dokumentaciju kako bi vam olakšali praćenje i kako bi vi to imali pred sobom. Neki dokumenti su već u posedu Suda, a nama je potrebno vreme da to sve sakupimo.

SUDIJA PARKER: Da li je to u svrhu odlaganja početka suđenja?

ADVOKAT MANSFIELD: Ne, nije. Ovde je u pitanju Uvodna reč.

SUDIJA PARKER: Uvodna reč.

ADVOKAT MANSFIELD: Nemam druga pitanja.

SUDIJA PARKER: Hvala. Gospodine Guy-Smith, vi nemate nijedno pitanje da pokrenete? Gospodine Topolski?

ADVOKAT TOPOLSKI: Časni sude, mogu li nadam se nakratko da govorim o četiri stvari koje sam ranije napomenuo. Mislim da sam to i rekao poslednji put kada smo se sreli: Moj je klijent došao danas i ovde sedi sa visokim poštovanjem prema ovom Sudu, ili je bar došao sa takvim poštovanjem. Četiri događaja u poslednjih 20 meseci su poljuljali njegovo poverenje, i on želi danas da me vi ponovo saslušate, ukoliko imate strpljenja, a ja znam da imate. On traži garancije ovog Suda, a to radi se o sledećem: Bio je uhapšen 11. februara 2003. godine po nalogu ovog Suda od 24. januara iste godine, a nalog je zahtevao, kao i svi drugi, njegovo pravovremeno prebacivanje u ovaj grad [Hag], na ovaj Sud. Pošto je on bio već u pritvoru šest dana, činjenice iz tog naloga njemu nisu bile obelodanjene. Prema tome, šest dana je on sedeo ne znajući koji su razlozi ili opravdanje njegovog držanja u pritvoru. Što se tiče prvog razgovora mog klijenta sa istražiteljima ovog Suda, ono po našem mišljenju očigledno pokazuje da je on tek tog dana, 17. februara 2003. godine, saznao zbog čega je pritvoren. Tokom tih šest dana on je bio ispitivan o stvarima koje nisu u sadržaju ni ove ni neke druge Optužnice. Druga stvar je sledeća: Po njegovom mišljenju, ti događaji su imali ulogu u odluci o odbijanju zahteva o njegovom privremenom puštanju na slobodu, kao i da se o tome nije razgovaralo na javnoj sednici. I pored toga, on nije dobio priliku kao ostali da se dobrovoljno preda u nadležnost ovog Suda. Treća stvar je da materijal koji je sada objavljen, a kojim se tražila zabrana komunikacije optuženih sa spoljnjim svetom, spominje navode jedne organizovane kampanje zastrašivanja svedoka, i to se u najvećoj meri odnosi na Isaka Musliua. Ja kažem sada ono što sam rekao i ranije: Iako te stvari nisu utemeljene, jer nemaju osnov u dokazima, mi ih svakako u potpunosti odbacujemo. Mesec dana pre početka suđenja, bez obzira na snagu tog dokaznog materijala je doneta odluka o sprečavanju komunikacije mog klijenta sa njegovom porodicom, mera koja je potpuno nepotrebna i drakonska. A legitimna zabrinutost Tužilaštva je takođe mogla da bude ispoštovana kaže on, a mi potvrđujemo, jednom blažom merom a ne tako drakonskom kao što je potpuni prekid komunikacije. Danas dok stojim pred vama, ta zabrana više ne postoji, jer gospodin Cayley nije tražio produženje takve mere, koja je istekla prošlog vikenda. Četvrta i poslednja stvar tiče se stavljanja poveza na oči. Kada sam jutros video Isaka Musliua u ćeliji, bukvalno je imao crvene oči i uopšte nije mogao da se koncentriše na važna pitanja o kojima smo trebali da razgovaramo, a razlog je bio taj jer je imao pre toga povez na očima. Ne želim ništa više o tome da kažem, već sa nestrpljenjem očekujemo konačno razrešenje tog pitanja. Važno je bilo čuti jutros da je Sud razumeo situaciju, jer mi nismo čak dobili ni odgovor Sekretarijata na pismo za koje ste nam vi časni Sude na poslednjem susretu rekli da ga dostavimo i zatražimo njihovu pomoć. To su bile četiri stvari o kojima sam želeo da govorim. Zahvalni smo Sudu na strpljenu sa kojim nas je slušao. Na ovaj način pokušavamo sa raščišćavanjem stvari. Moj klijent još uvek kao što sam rekao, ima visoko poštovanje prema ovom Sudu. A na koju stranu ćemo da krenemo od ovog jutra, videćemo, ali ovo su bila pitanja o kojima sam želeo da govorim. I još bih samo hteo jednu stvar da dodam, a tiče se naših problema sa prevodiocima. Ako mogu da kažem Sudu da nisam mogao da vidim Isaka Musliua u Pritvorskoj jedinici čitave prošle nedelje, a došao sam u Hag prošle nedelje upravo kako bih mogao sa njim da razgovaram. Zašto nisam? Zato što mi je ponuđena usluga prevodioca u veoma ograničenom vremenu... izvinjavam se, pre dve nedelje. Video sam se sa njim prošle nedelje – dakle, pre dve nedelje. Situacija je bila takva da mi uopšte nismo mogli da se vidimo sa klijentom i to dve nedelje pre početka suđenja, jer nije bilo dovoljno prevodioca sa albanskog jezika. Ne mislim da će ovo pitanje sada poslednji put da se pokreće, ali ja ovo sada iznosim kako bih ukazao na potencijalno ozbiljan nadolazeći problem.

SUDIJA PARKER: Da li govorite o prevodiocima koji su na raspolaganju Odbrani tokom njene pripreme ili govorite o prevodiocima Suda?

ADVOKAT TOPOLSKI: Gospodin Guy-Smith se bavio pitanjem prevodioca na strani Odbrane, pa bih njega zamolio da odgovori na to pitanje.

SUDIJA PARKER: Hvala vam.

ADVOKAT GUY - SMITH: Prevodioci koji su nam dodeljeni su samo za svrhu naše pripreme. Gospodin koji sedi pored mene je ovde danas na moju sreću, ali tek prvi put. On će biti danas sa nama i pola sutrašnjeg dana. Posle toga, u zavisnosti od toga koliko ćemo da budemo uspešni, imaćemo ili nećemo imati jednog prevodioca tokom ove nedelje u sudnici. Ovaj problem traje i veoma je ozbiljan. Znam da je gospodin Topolski imao zbog toga probleme, kao i gospodin Mansfield, gospodin Khan, pa i ja na kraju. Ja nisam bio u mogućnosti da se vidim sa svojim klijentom prošle nedelje u Pritvorskoj jedinici, i dve moje posete su završene tako što nije bilo nikoga ko bi mogao da mi pomogne oko prevoda. U jednom trenutku sam imao dovoljno sreće da koristim usluge gospodina koji radi u Pritvorskoj jedinici, iako to nije bilo zadovoljavajuće, ali je barem nekakav razgovor tada bio omogućen.

SUDIJA PARKER: Meni i dalje nije jasno...

ADVOKAT GUY - SMITH: Ne mislim da budem...

SUDIJA PARKER:... da li vi govorite o očekivanju da ćete vi dobiti prevodioce ovog Suda ili vi govorite o tome da Odbrana ima problem u pronalaženju prevodioca za svoje potrebe?

ADVOKAT GUY - SMITH: Mi smo bili u uverenju, a možda smo to pogrešno razumeli, da će nam Sud obezbediti prevodioce. Ali tokom jedne pripremne sednice na kojoj sam prisustvovao, shvatio sam da i sam Sud ima probleme da nađe prevodioce koji govore albanski jezik. Očigledno je reč o jedinstvenom jeziku i veoma je malo dostupnih prevodilaca. Zbog toga, da direktno odgovorim na vaše pitanje časni Sude, Odbrana ima ogromne poteškoće da pronađe bar jednog ili dva prevodioca koji bi bili voljni ali i kvalifikovani da to urade. A da bi bili voljni mi moramo da uzmemo u obzir i ekonomske faktore, jer ono koliko mi možemo da im platimo je ispod onoga što oni očekuju i ispod je uobičajenih cena na tržištu. Ne znam da li da idem i dalje po ovom pitanju?

SUDIJA PARKER: Sasvim jasno ste odgovorili, hvala vam. Koliko sam ja razumeo, odvojena su sredstva za program koga ću ja da nazovem *Pružanje pravne pomoći* kako bi Odbrana mogla da pronađe poverljive prevodioce. Koliko shvatam, vi imate problem da pronađete ljude koji bi prihvatili takvu vrstu posla za novac koji je vama na raspolaganju?

ADVOKAT GUY - SMITH: To je...

SUDIJA PARKER: Da li ste to rekli?

SUDIJA PARKER: To je jedan od problema. A drugi je, kao što sam i pomenuo, malo tržište prevodilaca. Nema dovoljno ljudi koji zaista dovoljno dobro govore albanski i engleski jezik u ovom konkretnom području da bi mogli da budu od koristi tokom pripreme Odbrane. Ja sam se zaista lično angažovao kako bih pronašao ljude koji će da rade taj posao, i obavio sam razgovore i u Londonu i na Kosovu/Kosovë. Međutim, novac koji traže da bi došli ovde da žive i rade je nešto što je iznad sredstava koja su nama odobrena u svrhu prevodenja.

Mislim da se očekuje da ovde postoje ljudi koji mogu da obave taj posao, ali nažalost to nije slučaj. Uprkos svemu, ja ću i dalje s tim u vezi da se angažujem.

SUDIJA PARKER: Želimo vam uspeh u vašim naporima gospodine Guy-Smith, kao i gospodinu Topolskom.

(Pretno veće se savetuje)

SUDIJA PARKER: Pretno veće predlaže da se napravi kratka pauza kako bismo razmotrili pitanja koja su pokrenuta u vezi sa odlaganjem datuma početka suđenja. Očekujem da ćemo biti u situaciji da se vratimo i obavestimo vas o našoj odluci za oko 25 minuta. Sada pravimo pauzu.

(pauza)

SUDIJA PARKER: Pretno veće smatra da nepostoji dovoljno razloga za odlaganje početka suđenja. Pitanje zastrašivanja svedoka nije nešto novo, iako se po prvi put vodi formalan postupak u vezi sa tim pitanjem. Optužbe postoje, ali se one ne odnose na bilo koga od trojice optuženih, a i stav Tužilaštva u ovom trenutku nije da je bilo ko od optuženih ili više njih učestvovalo u zastrašivanju svedoka. U ovom trenutku Pretnom veću nije iznet nijedan predlog da se u ovom suđenju uvedu dokazi o zastrašivanju svedoka, a u čemu je učestvovao bilo ko od optužene trojice. Ova situacija se u stvari svodi na pretpostavku da postoji mogućnost koja još uvek nije materijalizovana u dokazima, da Tužilaštvo može da zatraži u ovom suđenju uvođenje dokaza o zastrašivanju svedoka. A šta bi moglo da se nađe u tim dokazima trenutno nije poznato i ne može da se predvidi. Ukoliko do toga dođe, onda će po mišljenju Pretnog veća doći trenutak da se razmotri da li to treba dozvoliti da bude deo predmeta, a ako se dozvoli, kakav je interes pravde s tim u vezi. U ovom trenutku se radi samo o pretpostavci. Koliko u ovom trenutku Pretno veće može da predvidi, ukoliko se to pitanje pokrene i ukoliko bude postojalo opravdanje za uvođenje u predmet takvih dokaza, postoji čitav niz mera koje su na raspolaganju Pretnom veću, a koje će poslužiti da se na odgovarajući način zaštiti interes pravde na ovom suđenju. Mi shvatamo, kako je to i izneo gospodin Mansfield, da bi pozicija onih koji zastupaju optužene bila svakako bolja i izvesnija kada bi u ovom trenutku tačno znali da li će i kakvi dokazi biti uvedeni u ovaj predmet. Ali u ovim okolnostima to nisu realna očekivanja, jer priroda nedavnih događaja navodi na to da ukoliko bude bilo kakvih promena, a to je sve u sferi pretpostavke, to je nešto što se neće dogoditi u bliskoj budućnosti, i malo je ili nikako verovatno da bi se odlaganjem početka suđenja na dve ili tri nedelje osiguralo, kako je sugerisano, da zastupnici optuženih budu sigurni u svaku mogućnost koja bi mogla da se pojavi tokom vođenja ovog suđenja. Jasno je da što vreme bude više prolazilo, kako budemo ulazili u predmet, imaće veću težinu predlog da se takvi dokazi uvedu u predmet, i biće mnogo teže da takav predlog i bude prihvaćen. Zbog ovih navedenih razloga, mi ćemo početi sa suđenjem danas popodne, kako je to i bilo planirano. Gospodin Mansfield je zatražio razumevanje u vezi sa dokumentacijom. Mi vam napominjemo da ne očekujemo da čujemo vašu Uvodnu reč do sutra, tako da se nadamo da ćete imati dovoljno vremena za pripremu dokumentacije.

ADVOKAT MANSFIELD: Da. Hvala vam.

SUDIJA PARKER: Čini mi se da nema više pitanja kojima bi trebalo da se u ovom trenutku posveti pažnja. Spisak svedoka Tužilaštva je u ovom trenutku potpun. Ovo Pretresno veće nema nameru, a to se dešava ponekad u drugim pravnim sistemima, da ukaže na precizna vremenska ograničenja u izlaganju Predmeta Tužilaštva, kao što to isto nećemo raditi ni kada na red dođu zastupnici Odbrane. Ali mi ćemo svakako imati na umu napredak u predmetu, i ukoliko se bude pojavila ozbiljna zabrinutost, onda ćemo možda i preduzeti odgovarajuće mere. Sada prekidamo sa radom do 14.15 časova.

Sednica je završena u 11.44 h.

Nastavlja se istog dana, 15. novembra 2004. godine u 14.15 h.

Fond za humanitarno pravo

